

figyelemmel kíséri e' kor' mindinkább fajulásnak induló szellemét. Fent és alant pusztító harcz dul az erkölcsiség' országában. Itt méreggel telt istentelen könyvek' halmaza, amott naturalisták vagy épen atheisták' lélekgyilkoló táborá; itt hiu csáb, lázító szózat 's érzéki vágyak' kecasei, amott mindennemű bűnökre vonzó példák' ingerei rozsdaként rágódnak a' társadalom' lánczgyűrűin, haracs- és tolvajnövényként szívják 's emésztik föl az egység, béke 's jóllét' áldásait. És e' borzasztó elemek' rohamának foghat-e majd ellenállani a' 16—21 éves ifju? Oh! az erény' küzdömoka érzkebllet, rendithetlen jellemet igényel, mire csak férfui kor tarthat számot! Ugyanis megküzdeni az ezer akadályokkal, meggyőzni főleg a' szilaj vágyakat, emberre mint érzéki eszes lényre nézve nagyszerű földadat, hosszú időbe és hősiesség öngyőzelembe kerül. Szükséges tehát az ifjuságnak egy hatalmas korlát; szükséges egy, szívet és lelket egyiránt nemesítő, szilárd lelkületet képző iskola. Ez pedig egyedül üdves hitoktatás és malasztos egyházi befolyás által eszközölhető.

Noha pedig mint Livius mondja: „non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant; argumentum pessimi, turba est”; mindazáltal nincs ok az elcsüggedésre. Az álladalom' fölvirágoztatására fáradhatlanul törekvő cultusministerium' bölcestapintatu kormányzásában, herczeg-primásunk' erélyezett lelkületében, nemkülönben a' nemsokára tartandó püspökkari tanácskozmány' buzgó közremunkálásában bizton megvethetjük üdves reményünk' horgonyát. A' honboldogítás' e' főtényezői szorgos örködsőknél fogva nem engedendik, hogy kath. tanintézeteink a' keresztény hittan 's obligált vallásgyakorlat' kiküszöbölése által az alapítványok' természete ellenére deformáltassanak; sőt inkább megfeszített erőkkkel oda irányzandják törekvéseiket, miszerint a' vallásügy, melly az eddigi hiányos rendszer mellett fájdalom! kívánt eredménynyel nem gyümölcsözhetett, czélszerűbben intéztessek el.

Adja az Isten, hogy reményünk valósulván, a' tanári testületnek kedvező tér nyitassék, e' sokat szenvedett honnak nem csak tudományos, hanem egyzersmind erényes polgárokat is nevelhetni.

K á d a s R u d o l f,
akadémiai tanár Nagyváradon.

Adatok a' szent-ferenczrendiek' történetéhez honunkban.

Esztergomi kolostor sz. Annához.

VII.

Az esztergomi főmegyében, ugyanazon nevű vármegyében és városban lévő első kolostorunk' ere-

detét homály födi; okiratok' hiánya miatt nem bírjuk kitűzni letelepedésünk' évét; annyi azonban bizonyos, hogy II. Endre király alatt Esztergom akkori lakhelyeinknek középpontja vala; mert IX. Gergely pápa II. Endre' ügyében irt 1234. évi aug. 16-, és 1235. július 7-én *) kelt bullájában, a' „Minorum Strigoniensium ministro“ nevezet már előfordul. Meglehet, hogy a' lakás szűk és ideiglenes volt. IV. Béla, szerzetünk' különös kegyelője, nagylelkűleg pompás lakot és a' Bold. Szűz' tiszteletére, kit segítőjének és oltalmazójának nevezett, roppant templomot épített, mellybe 1240-dik évben**), mint az ország' fővárosában létező anyakolostorba, a' szerzetet fehér zászló alatt ünnepélyesen bevezette, beigtatta és Magyarhonban törvényesen honosította. A' tatárok földúlták az épületet; ő kijavította, és helyrehozta, noha a' templomot, mellynek szentélyét sírcsarnoknak tűzte ki, tökéletesen föl nem épithette. A' főoltár melletti vörös márvány emlékszobor nevét vala örökítendő, melly miután előbb fia, később maga a' király és ajtatos neje, Mária is örök nyugalomra oda letétettek, illy verssel ékesítettet:

Aspice rem charam, tres cingunt Virginis aram
Rex, Dux, Regina, quibus adsint gaudia trina!
Dum licuit tua, dum viguit Rex Bela Potestas,
Fraus latuit, pax firma fuit, regnavit honestas.

A' provincia ezen ünnepélytől kölcsönzötte pecsétjét. Ide temettetett, de külön helyre, az oláhoktól meggyilkolt Miklós erdélyi vajda; továbbá Miklós főnök atya; 1379-ben Gallus atya, hittudományi tanár és csudagyógyító és Egyed szent életű frater. Az esztergomi kolostorban tartattak az évi és főkáptalanok. Nevezetesek: 1354. évi, melly az ország' nádora, és Konth Miklós' jelenlétében, és költségükre tartatott; és 1380. évi főkáptalan, mellyben I. Lajos király' elnöklete alatt a' velencei Lajos-Donát atya főkormánynoknak választatott, ki három év mulva bibornoki méltóságra emeltetett. 1448. évi octoberhó' 11-én, az ajtatos eldődök' alapítványai után sovárgó és talán azokat nemtelen czélokra fölhasználni igyekvő némelly családok' kérelmére, Zech Pál' főnöksége alatt és János bibornok' meghagyásából Széch Dienes esztergomi érsek ezen anya kolostorunkat az Üdvezítőről czimzett ferencz-rendüeknek adta által, kiknek birtokukban maradt 1543-ig.

Ezen, a' török pusztításról nevezetes évben Esztergom is török iga alá került; minden nevezetes épületei, nehogy a' császári seregeknek menekvő vagy védő helyet adjanak, szétdulattak; az építési anyag

*) Bullarium Francisc.

**2) Topographia M. R. Hung. 2. Edit. Libr. 3. cap. 11. §-o 8. Item Ladislaus Thuróczy in sua Hung. Occident. pag. 37.

pedig a vár erősítésére fordított. 1683. évi októberhó 9-dik napján lotharingiai Károly vezénylete alatt Párkányánál nyert dicső győzelem Esztergomot a véres iga alól fölszabadította. A fővezér csatatéren tett érdemükért atyáinknak az esztergomi vizivárosban (mellyről maga helyén) lakást rendelt.

Idővel, noha lassan a kir. város is kezdett gyógyulni mély sebeiből és népesedett. Egyetlenegy, övéinek javát bármily erélyesen szívén viselő lelkész szaporodott lelki működéseinek megfelelni képes nem vala. A polgártársai fölött atyailag örökös nemes érzelmű tanács megkeresi ez ügyben rendünk főnökét, a rendet a régi lak' elfoglalására meghivja, pénzben és anyagban segédelmet ígér 1690-en. Ide járult tovább a császári és érseki jóváhagyás és megerősítés. Pápa ő szentsége azon 24,000 frtot, mellyekben Szécsényi György győri püspök a szombathelyi kolostorunkban, mint menhelyen, emberei által elkövetett erőszakoskodás miatt *) letartóztatott, az esztergomi kolostor' építésére utalványozta. De illy előzmények sem bírák mozgásba hozni a munkát; mert a zsarnok pusztította vidék szándokban gazdag, tettben szegény volt; mert Kolonics Lipót érsek és Erdődy Kristóf királyi kamara' elnöke, Szécsényi püspök most a kolostor' átírt adóssai, fizetni nem akartak, vagy képesek nem valának; az egész országból csak a pozsonyi társas káptalantól általadott 4000 forint jutott rendelkezésünkre, melly a Szécsényi György érsek-és kolostor' alapítójától építésre rendelve nyezett összeghez adatva, az alapzat' letételét sürgette.

A város' fekvését eltorzító romok közt atyáink hasztalan kutatván lakunk' fekvését, *) végre a nemes tanács által kitüzött, 's Nagy Lipót császár' megerősítése által birtokunkba lévő legalkalmasb helyen Csatáry Athanasius atya, minekutánna a helybitorloktól némelly épületet becsáron általvett, 1700-dik évben az alapzatot szokott szertartással letette. Az alig kezdett munka Rákóczy Ferencz mozgalmi

által 7 évre fölfüggesztetett, az összehalmozott építési költséges anyag részint a vár' erősítésére, béke' idején visszatérítendő, fordított, részint egyesektől elidegenített. 1717-dik évben a mostani valóban csinos és roppant templom néhány lakható szobával elkészülvén, a IV. Béla király' korában történt beigtatásunkat utánozni akarólag, a nemes városi tanács ünnepélyes bevezetésünket sürgette, és Szent-Háromság' vasárnapjára eső szent Antal' napjára ki is tüzte. (Vége köv.)

Nyílt levelezés.

Bécs, jul. 23. Haynaunak magas hivatalából történt rögtöni elmozdítása a hirlapvilág és olvasó közönség' egy részére villámcsapásként, a' másakra, hiszszük, enyhítő szer gyanánt hatott, mindenkinek pedig komoly megfontolásra, intést, alkalmat, anyagot nyújtott. A' hirlapoknak e' birodalmi esemény fölött tett chaoticus, elzés vagy komoly nyilatkozatait, a' honnan jöttek, szelnek eresztve, valamint az erőteljében félelemre indító orosz-lánnal nem ingerkedék, ugy az erejétől megfosztottat, kárörvendezve nem gunyoljuk; de a' kath. magyar egyház' érdekének tekintetéből, az igazságnak szolgálatot teendők, mi is az eseményhez kis észrevételt csatolunk. Megszüntek a' forradalom' ostromcsapásai fejünk felett suhogni, 's midőn mi rózsák' bitorában vártuk a' nap' hajnalodását, nekünk az sötét felhők' fátyolában emelkedett föl a' láthatáron, 's fájdalmaink között ismét csak a' gondviselés' soha el nem hagyó kezére aggattuk minden reményünket. Nem szándékunk szívsebeinket fölmutatni; panaszainkat keblünk' legmélyebb ürébe temetve, csak azt említjük föl, a' mi legforróbban éget, azt tudnillik: hogy kath. egyházi, papi hirünk, nevünk 's becsületünk, ha mindjárt az egyes személyes botlásokat mind el is ismerjük, e' férfit' néhány hónapi önféjű kormánya alatt a' külvilág előtt soha nem érdemlett csorbát szenvedett, 's ítéletmódosításnak kézzelfogható részrehajlása- és szeszélyeinek következtében érzékenyen sujtatott. — Haynau volt, a' ki egy kath. püspököt a' mi apostoli országunkban akasztófára ítéltetett. A' veséket nem vizsgálhván, habár Haynaunak a' kath. clerust illetőleg, üldözési szándékot nem tulajdonítunk is, de nyíltan megvalljuk, hogy önviselate- és bánásmódjával ennek gyanítására elég okot szolgáltatott. Ennélfogva hivatalából elmozdittatása enyhítőleg hat mi ránk. Adtuk mi türelmünk, békeszeretetünk' elég jeleit; az isteni gondviselés, mellynek ítélete alá fejünket alázatosságban lehajtuk, el nem hagyott, 's minket az illy határozottságot és erős akaratot tanúsító kormány iránti bizalomra serkentett. A' havasok' felhőbe takart ormain emelkedő büszke tölgyek is lesodortatnak az alattuk tátongó mélységbe: qui hodie sunt, cras non erunt; contra ecclesiam pedig nec portae inferi! Az egyházat ugyan egy ideig sérteni, szolgálát bebörtönözni lehet, de az, kinek e' földön jegyese, a' szenvedések' okozóját, mint egykor Fáraót, megsemmisíti. Istennek az emberi-nem iránti célja, szándéka, működése az egyházzal ugyanaz. Ám lássa, ki az egyházat ebben háborgatja. Isten azokat, a' kiknek ujjain engedélyből embertársaik' életének szálai függenek, tetteik végett nehéz számadásra

*) 1679. juliushó 6-án a' szombathelyi várból 11 menekülni akaró fogoly közül, kik a' kolostorban gondolák föllelhetni menhelyüket, futásban öt megsebesülten elfogatott, kettő a' templom melletti folyosón agyonlövetett, a' többi félholtan hagyatott. Az 1682. jul. 12-én a' kolostorba futó várbeli rabok közül, kettő a' bejárás' kettős ajtaja közt agyonlövetett, nyolecan befeszítvén az ajtót az épületbe vonultak.

*) 1738-ban a' plebánia-templom' homlokzata előtt nem messze a' Dunától, midőn alapját ásták, sirboltokra akadtak, mellyekben rothatlan testeket és habitusokat találtak; hasonlólag a' Zelesy-ház alatt egész kryptát ástak ki, így Szent-Gályi ház alatt is. A' kiásott csontok közül némellyek 4-dik Béla, és fia' csont-vázaira akartak ismerni: tehát a' Béla építette templom itt feküdt volna.